

# הלב של ר' יעקב אהרן



## חנוך קופילוביץ

איי איי ר' יעקב אהרן... איי איי...

כמה אוקיינוסים של ערגה מקפלת התרפקות געגועים זו. כמה סיפורי אצילות והודו גלומים בה, ביבכת כאב לופתת זו. כמה מעשי חסד גלויים ונסתרים היא מבטאת, וכמה הארת פנים ואהבת חברים אמיתית יצוקות בה.

איי — איי — איי

השבוע יחלפו שלושים יום מעת פטירתו הפתאומית של האי ספרא רבא, הרה"ח ר' יעקב אהרן לנדוי ז"ל, מסופרי "המודיע" הוותיקים, אשר במשך שנים רבות החכים את קהל קוראיו מאוצרות הידע הבלתי נדלים שלו, במאמרי השבועיים המרתקים שהתפרסמו בתוספת התורנית של "המודיע", כשהוא ממשיך ברעננות בקו הכתיבה אותו טבע אביו הדגול, הרה"ח רבי בצלאל לנדוי ז"ל, שהיה מראשוני "המודיע" ומפורצי הדרך בסוגה הספרותית המיוחדת שאפינה את מאמריו.

שם, במאמריו עתירי החכמה וגדושי הידע, בין השורות הבנויות לתפארת ובינות לחידושים המקוריים שהיו שזורים בהן ביד אמן, יכול היה מי שלא הכירו, לְדַמּוּתוֹ כאדם הרכון על ספריו מבוקר ועד ערב, בעל מצח גבוה וחרוש הרהורים, מבט יוקד ורציני, אישיות קפואה ומאופקת המעוררת סביבה הילה של יראת כבוד.

אבל ר' יעקב אהרן ז"ל היה בדיוק ההיפך הגמור מכך. כתיבתו המעמיקה והמחודשת כלל לא עלתה בקנה אחד עם אישיותו הצוהלת והרב־גוונית. אצל רבים, ובעצם אצל כל מי שהכירו פנים אל פנים, ר' יעקב אהרן ז"ל היה הדיכּאָ. הוא היה חבר קרוב וגם ידיד אמת. הוא היה אבא כשצריך ואפילו אמא. הוא היה בעל הלב החם ששמח בשמחתו של כל אחד, ומאידך זה שכואב באמת ובתמים את כאבו של הזולת. הוא היה המעורר, המעניק, המתעניין, הדואג, הרחום, המפרנס, המארח, המושיט יד, המאכיל, המחזק, המשמח, ומה לא. אצל כל אלה, השמש שהפציעה בבוקרו של יום שלישי ט"ז באייר, לא היתה אותה שמש, והעולם שוב לא היה אותו עולם. הלב הפועם והגדוש באהבת כל ישראל באשר הוא, שהיה ליבם המשני של כל אלו שהכירוהו, נדם, ועמו נדמה שמחת החיים האינוסופית שהקרין על כל סביבותיו, ואשר עבור רבים היתה זו קרן האור היחידה שלהם עלי אדמות.

קרן האור השופעת הלזו, שפינזה בגאון גם על גבי גלילות "המודיע" משך שנים ארוכות, הועמה ונעלמה עם הסתלקותו המכאיבה. השבוע מיוחד "המודיע" במה זו, ללקט פירורי אור מדרמות הזוהרת והמופלאה, ולאצור בזכרון אי אילו גרגרי זהב ממשנת חייו הטהורה וממסכת אהבת ישראל הכנה והנדירה שבהקה אצלו בזיו יקרות.

ישבנו השבוע במחיצת אחדים ממכריו ורעיו בקרב עדת חסידי סלונים בצילה זכה להסתופף, הלוא המה יבלח"ט: אחיו הרה"ח ר' אברהם ישעיהו; הגה"ח ר' נחמן יוסף



שיחת ידידים. משמאל לימין: הגרנ"י וילהלם; רא"י לנדוי, הגר"ש וינברג וכותב השורות

וילהלם, משגיח רוחני בשיבת 'חזון נחום' בב"ב; הגה"ח ר' שמואל (בר"נ) וינברג, נו"נ בשיבת 'בית אברהם' דסלונים; והרה"ח ר' אברהם שמועזין וינברג, נכד כ"ק מרן אדמו"ר ה'נתיבות שלום' זי"ע. האזנו להמיית ליבם המשתופף מתוגה ומצער על ידיד רוע, אציל נפש ואיש סגולה מיוחד במינו, והקשבנו לקול נהי קינתם על אותו אילן מבלבל מפארי עדתם, שנגדע באיבו ואין לו תמורה.

## התעניין בי ורק בי"

"רצונך לִדַּעַת מִי בְּדִיוֹק הִיָּה ר' יעקב אהרן? — שואל ועונה אחד הנוכחים — אז הנה הסכת ושמע: בתקופה מסוימת נהג ר' יעקב אהרן בערבי שבת מברכין להדפיס את זמני המולד ולחלקם לציבור קודם קריאת התורה. בדיוק באותה עת היו התעוררות וחיוזוק בענין שיחה בטלה בשעת התפילה, ואחדים מידידיו יעצוהו, כי ינצל את חלוקת הכרטיס להטמעת המסר החשוב, ויוסיף לצד זמני המולד, משפט או אימרה בנושא. למרבה הפלא, ר' יעקב אהרן סרב. נימוקו הקצצר ביטא היטב את תמצית רוח חייו: "אני מבקש

במעשה זה להיטיב עם הבריות. תוכחת מוסר, צודקת ככל שתהיה, כבר איננה קשורה לחסד ולהטבה..."

ואכן, אם ניתן בכלל לתמצת את ר' יעקב אהרן לכדי הגדרה, אזי כל ימיו היו מקשה אחת של רצון עז להיטיב עם האחר; לגרום לו שמחה ורצון; להעלות חיוך על פני הזולת; להעניק הרגשה טובה לשני ואפילו מדברים של מה בכך.

לא היו לו כללים ודפוסי פעולה כיצד לעשות זאת. הוא גם לא ניהל גמ"חים או מוסדות של חסד ועזרה. הוא פשוט היה כזה בכל כולו ומהותו. הוא גופו היה מפעל חיים שלם של חסד ועזרה, של מלה טובה לשני או הלצה שתגרום לו להעלות חיוך. כזה היה בשיגו ובשיחו, בהילוכו ובהופעתו, ביציאתו ובביאתו, בדיבורו ואפילו בכתיבתו.

אחד המשתתפים מזכיר את הנאמר בשם ה'אמרי אמת' מגור זי"ע על מצות 'ברכת כהנים' בה פותח הכתוב תחילה בהוראה "כה תברכו את בני ישראל", מבלי שנאמר תחילה כי יש ציווי לכהנים לברך. ותיירץ, כי הכהן שמידתו חסד, חפץ בכל לב לברך אחרים גם מבלי שנצטווה על כך. לא בא אם כן הכתוב, אלא להורותו כיצד יעשה זאת.

"ניתן להמליץ את הדברים גם על ר' יעקב אהרן ז"ל שעצם קיומו היה "לברך את ישראל". כמעט שלא היתה פעולה שלו בסדר היום, שלא חשב כיצד היא עשויה לגרום הנאה וטובה ליהודי אחר.

"אפילו קריאת עיתון בבוקרו של יום — אומר אחיו שיכלח"ט — היתה רצופה אהבת חסד. בזכרוננו המופלא אוצר היה כל מה שיכול לבוא לו לשימוש אצל פלוני או אלמוני; כל ידיעה שהיתה קשורה איכשהו במשפחתו של זה או אחר, כמוצאו, בעדתו ובכל הקשר העשוי לתת לשני את התחושה כי יש מי שחושב עליו וחוזר ממנו..."

היה פעם שאירס את ילדו ביום חמישי בלילה, ומפאת השעה המאוחרת, לא הספיקו להכניס את הידיעה לעיתון, כך שפרסומה נדחה ליום ראשון. "אתה יודע כמה אנשים הספקתי להפתיע ביומיים הללו?" שאל אז ר' יעקב אהרן בעליצות את אחד ממשתתפי המפגש. "אין לך מושג עד כמה הוא היה שמח מכך שיכול היה לבשר זאת לאנשים באופן אישי", מסכם הלה.

באותו לילה, מזכיר אחר, עוד הספיק להתקשר לעשרות אנשים, רק בשביל 'לעדכנם' שגמר שידוך ולתת להם את הרגשת הידידות הטובה.

כך היה זה בלילותיו האחרונים, וכך זה היה לאורך כל ימיו. במהלך ה'שבעה' התקשר אחד ממכריו, נגיד ובעל בעמיו המתגורר מעבר לים, ובכה בדמעות שליש, על הטלפון שמעתה יחסר לו. "הוא היה נוהג להתקשר אלי לעיתים קרובות ופשוט היה מתעניין בשלומי. שיחה קצרה. דקה או אפילו חצי דקה, שמילאה אותי ברגש עז של ידידות אמת". אותו אחד, יש לציין, רגיל לשיחות תכופות של עוד כל מיני ידידים, אבל לרוב זה בקשר לתמיכות או עזרה כספית כזו או אחרת. "אבל אחד היה ר' יעקב אהרן שהתעניין בי ורק בי", סיים הלה את השיחה החנוקה.



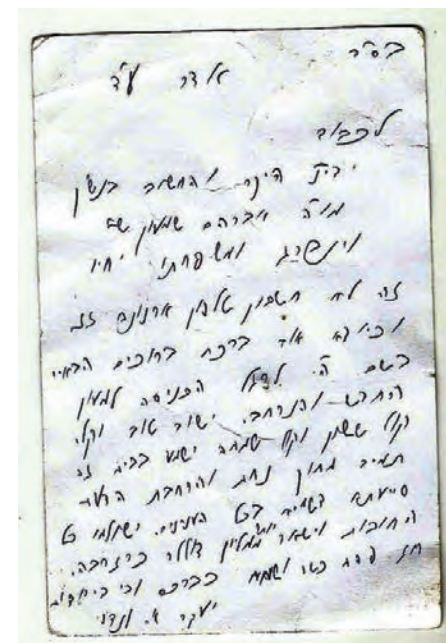
עם כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים שליט"א. נראה מאחור הרה"ח רבי דוד וינברג זצ"ל



בבחרותו, עם כ"ק מרן אדמו"ר ה'נתיבות שלום' זי"ע בדרך מהכותל המערבי



שנים רבות עיטרו את גליונות "המודיע" מאמרי הנפלאים של האי ספרא רבא, הרה"ח רבי יעקב אהרן לנדוי ז"ל, שנפטר לפני כחודש ימים • במאמרו אלו הוא התגלה כמעין המתגבר, כאוצר בלום שידי רב לו בכל מקצועות התורה • אך מחוץ לשורה הכתובה, בחיי היום יום שלו, הוא היה איש שכולו לב, מלא חסד וטוב בהיקפים בלתי נתפסים • ככלות השלושים לפטירתו מובאת בזה יריעה נרחבת על צד נעלה זה של אישיותו, כפי ששמענו מפי אחדים מידידיו הקרובים שהתכנסו לשיחה בדברים לזכרו • שיח מאלף



אגרת שלומים וידידות ששלח ר' יעקב אהרן, לחד מבני החבורה שעבר להתגורר בדירה חדשה

## וראך ושמח בלבו

בלבו החם והגדוש, הצליח עם הזמן לפתח מיומנות מיוחדת במינה, כיצד למצוא את המלה המתאימה המסוגלת לרומם את לבו של זולתו או להעלות חיוך על פניו. יכול היה לפגוש מחותן במהלך החג בבית-המדרש, ולמסור לו דרישת שלום מחתנו בתוספת כמה מילים טובות, למרות ששניהם, המחותן והחתן עמדו לא רחוק זה מזה בחפילה. "אם המשפט הזה הצליח להרנין את לב המחותן, הכל היה שווה אצל ר' יעקב אהרן".

היה זה ר' יעקב אהרן שתמיד ידע להחמיא לכל חתן על השטריימל החדש שלו, ההולם אותו כמידתו, והיה זה ר' יעקב אהרן שכל 'כר-מצוה בחור', נער בן שלוש עשרה, זכה לקבל ממנו את התייחסותו למגבעת החדשה שזה עתה החל לחבוש. זהו גם אותו ר' יעקב אהרן, שלא היה חסיד סלונים בכל הארץ, או סתם כך מישוהו ממכריו, אשר עבר להתגורר בדירה חדשה, ולא קיבל הימנו גלויה ובה שורות ספורות של ברכת "א גוטען יישוב" עטופה בכמה 'תמריצים' מעוררי חיוך ושמחה.

גם במאמרו שפירסם, היה זה אצלו דבר שבשיגרה להזכיר כבדרך אגב בעלי מחברים שספרם זה עתה ראה אור. "אם זה עושה טובה לשני, מדוע שאמנע את עצמי מעשות זאת מבלי שזה דורש ממני כל תמורה"... ומשהיה פוגש לאחר מכן באותו בעל-מחבר וראה את הנהרה השפוכה על פניו לאות תודה על שהזכירו, לא היה קץ לאושרו של ר' יעקב אהרן על כי עלה בידו להרנין לב יהודי.

כך גם בעלי השמחות. תמיד היה זה ר' יעקב אהרן שידע לעשות 'עסק' וענין מכל שמחה השרויה במעונו של מאן דהו. מרחוק כבר היה מזהה את בעל השמחה התורן, וצוהל ממקומו לעומתו בברכת 'מזל טוב' מהדהדת, שהקפיצה את כל הסביבה בחדוות גיל. כל אחד היה 'בן יחיד' בשמחתו, ולכל אחד היו שמורות המילים המתאימות והייחודיות לשמחתו הוא.

"היתה זו שמחה פנימית אמיתית עם כל אחד ואחד", מסבירים ידידיו הקרובים המתוועדים עמנו. "היה זה פרי הידידות האמיצה שפיתח עם כל אחד ואחד במשך השנים, מבוגרים וישישים, לצד אברכים צעירים ונערי בר מצוה, או אפילו ילדים קטנים. הוא גם זכר במדויק את ימי ההולדת של מכריו, ואפילו את התאריכים של רבים מילדיהם, שהיו אצלו עוד סיבה למסיבה — לברכה רועמת ולצהלה סוחפת".

סיפר אחד שהתגורר בשכונתו, שפעם פגש אותו ר' יעקב אהרן ברחוב, והפטיר לעומתו בחיוך עולץ כדרכו: "נו, מתי כבר תעשה שמחה? הן חפץ אני כל כך להשתתף בשמחתך..."

## משגיח ראשי או סתם חבר טוב?

ידיד אמת היה ר' יעקב אהרן עם כל אחד ואחד. מאות אנשים מאלו שפקדו את בית האבל במהלך ימי השבעה, הן מחסידי סלונים ובמניין לא פחות מחוגים אחרים, ציינו את עובדת ידידותם הקרובה עם ר' יעקב אהרן, תוך שכל אחד מהם מדגיש את היותו החבר הקרוב ביותר שלו. "זה אולי נשמע מגוחך, אבל זו היתה המציאות. זה לא שהוא נטע את התחושה הזאת בליבם של רבים, אלא פשוט הוא היה באמת ובתמים הידיד הקרוב של כל אחד ואחד", מסבירים רעיו. הרב שמואל ויינברג מזכיר את שמסופר על ה'בית







אברהם' זי"ע מסלונים, כי פעם שאל את אחד מחסידיו האם מכיר הוא את פלוני. משהשיב החסיד כי איננו מכירו, נענה ה'בית אברהם' לעומתו ושאל: "אם כן במה נמנה אתה על בני החבורה?"... "על ר' יעקב אהרן יכלו להמליץ זאת במדויק. לא היה מישהו שהוא לא הכירו, אבל היכרות אמיתית, כמו שני חברי אמת..."

פינה מיוחדת היתה שמורה בלבו של ר' יעקב אהרן לבחורים בני חוץ־לארץ שבאו ללמוד בישיבה. החל מיומם הראשון בישיבה ידעו, כי לכל בעיה שהם צריכים, הכתובת היא ר' יעקב אהרן לנדוי. היו מהם שהיו בטוחים משך זמן רב, כי הוא המשגיח הראשי ועל כן הוא כה דואג להם לצרכיהם, בה בשעה שהוא לא מילא כל תפקיד רשמי בישיבה.

ר' אברהם שמעון ויינברג מזכיר את דברי הרמב"ם בהלכות דעות: "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל בעוֹפו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך". והיו שביארו, כי כשם שאת גופו שלו אין האדם אוהב מחמת כשרונותיו או חכמתו, אלא בכל מצב, אדם קרוב אצל עצמו בהיותו אדם. כך גם את חברך תאהב באותה מידה, אהבה פשוטה ואמיתית, מבלי שתהיה לכן סיבה כלשהי.

ור' יעקב אהרן — נאה מקיים היה. הוא היה הידיד של כ־וּרְלִים, ושום מאמץ לא היה יקר בעיניו, כאשר מדובר בטובה ל'ידיד' או בהשתתפותו בשמחה של זה. אפילו בעת חוליו, כשכבר היה במצב של אפיסת כוחות, התאמץ לעלות מדרגות כדי להשתתף בשמחתו של ידיד.

בשם ידידות זו הסתיר גם מעשי חסד רבים שעשה. 'משכיל אל דל' אמיתי היה, ובתבונתו ידע להסוות היטב את חסדיו וצדקותיו, פעמים שאף מעיניו של המקבל עצמו, כשהוא נוטע בו את ההרגשה שכביכול הוא זה שעושה עמו חסד.

מטו ביה משמיה של הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל, רבו של החתם סופר זי"ע, על דברי הגמרא במסכת ראש השנה (ד.) "הגותן סלע לעני על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור". ולכאורה קשה, בשלמא שנתניתו זו נחשבת למצוה, ניחא, אך מכאן ועד 'צדיק גמור'? הרי אי אפשר להתעלם מפנייתו, שעשה את המצוה לשם רפואת בנו. אלא, מבאר הגאון, "הגותן פרוטה לעני — ובשעה שנותנה אומר לעני — "על מנת שיחיה בני" — אני עושה זאת רק לתועלת בריאותו של בני, כדי לתת לעני את ההרגשה טובה שכביכול הוא זה שגומל עמו חסד בנוטלו את הפרוטה — "הרי זה צדיק גמור..."

## מעטרכי חסד ורחמים

"שתי מידות יש במידת החסד. יש חסד שמקורו הוא אהבה, ויש שמקורו הוא רחמים. חסד של אהבה נובע מלב טוב השופע רצון ונתינה, לא בהכרח בשל סיבה מסוימת. חסד של רחמים בא מהתעוררות רגש של חמלה כלפי הסובל. אצל ר' יעקב אהרן שימשו שתיהם בעת ובעונה אחת. מחד, היה מלא וגדוש ברצון להעניק ולתת לכל אחד את הרגשתו הטובה. מאידך, בעל לב רחום וחנון היה מאין כמותו, ולא היה ער ממנו למצוקתו ורגישותו של הזולת", כך מטעים באוזנינו אחד הנאספים.

מעשה היה בימים עברו, כאשר ר' יעקב אהרן התגורר בשכונה מרוחקת מעט. ליל שבת אחד, לאחר שחזר מה'טיש', עמד במרפסת ביתו, והנה מבחין הוא באברך צעיר המתגורר אף הוא בשכונה, המאריך מעט את דרכו ועוקף מספר בתים שהיו מועדים לנביחות כלבים. אותו אברך, הבחין גם הבחין בר' יעקב אהרן המשקיף אליו מן הגוזזטרה ללא אומר ודברים. "מאז אותה השבת, סיפר האברך, משך שנים ארוכות, היה ר' יעקב אהרן מלווה אותי עד לביתי בליל שבת. באצילותו, עשה זאת ר' יעקב אהרן כביכול מטעמי ידידות, אך אנוכי ידעתי את טעמו הכמוס, ואת מידת טוב לבו הרחום שהתגוללה במעשהו ארוך השנים..."

ברגישותו הרבה לזולת, ידע לזהות אל נכון כל מקרה מצוקה, ועד מהרה שולח היה את ידו הארוכה לבחוש בנושא, להקל במידת האפשר, או אף להביא לסיומו הטוב. לא חסרים בתים, מכל החוגים והעדות, שארוחות טעימות ומזינות ממטבחו של ר' יעקב אהרן ונוו"ב הצדקנית שתבדלח"ט, או ממקורות חסד אחרים בשליחותו, עשו אליהם את דרכם בהחיותו בהן נפשות רבות.

אך לא רק למוזנות הגוף היה דואג, כי אם גם ובעיקר למזון הנפש בשלל צורותיו. אם זה בתשומת לב חסדה, או בהתעניינות כנה, באמירת תודה מרעיפת חיבה על כל דבר זוטר, ואפילו באמירה רכה או חיוך של טוב לב לבחור צעיר שחש עמו כאל ידיד בן גילו. אך לא רק בכך מזין היה את הנפשות. גם נדכאים ושבורי לב מצאו אצלו את סביבתם הטבעית. לא היה זה מחוזה נדיר לראותו מתרועע עמם, סתם כך בעיצומו של יום, או להיתקל בו כשהוא מפזז ומשורר עמם בקולי קולות, בנסכו צרי על נפשם המשוועת למעט קשר



"רצונך לדעת מי בדיוק היה ר' יעקב אהרן? — שואל ועונה אחד הנוכחים — אז הנה הסכת ושמע...

## פינה מיוחדת היתה שמורה בלבו של ר' יעקב אהרן לבחורים בני חוץ-לארץ שבאו ללמוד בישיבה. החל מיומם הראשון בישיבה ידעו, כי לכל בעיה שהם צריכים, הכתובת היא ר' יעקב אהרן לנדוי. היו מהם שהיו בטוחים משך זמן רב, כי הוא המשגיח הראשי ועל כן הוא כה דואג להם לצרכיהם, בה בשעה שהוא לא מילא כל תפקיד רשמי בישיבה

## ידידותי. גם אז, היה זה ר' יעקב אהרן, הידיד והרע הכי טוב שלהם עלי אדמות.

אחת ממעלותיו של ר' יעקב אהרן היתה, שמעולם לא השגיח ב'מה יאמרו הבריות'. מבחינתו, יאמרו מה שיאמרו, העיקר שעלה בידו להעלות חיוך על פני מאן־דהו או להזריק טל תחיה בלב נשבר ונדכה. כבודו שלו — מאן דכר שמיה. לא היה קיים אצלו דבר כזה. עליצותו ולבביותו ששפעו הימנו, המיסו בפניו כל מוסכמות חברתיות של כבוד עצמי או יוקרה אישית. מה אלו לידיו, כאשר עומד כאן בעל שמחה טרי, שטרם עיכל את מתנת השמים לה זכה, או כאשר בחור מחוץ־לארץ מגשש את דרכו בישיבה באין לו גואל או מודע.

## טוב ומיטיב

היה זה לאחר הלוויה של אישיות חשובה, בה השתתפו כל עדת חסידי סלונים. באותו לילה בו התקיימה ההלוויה, חגג אחד החסידים לבנו את שמחת הבר־מצוה. לאחר סתימת



ר' יעקב אהרן ז"ל משמש כסנדק בברית לאחד מנכדיו שיחיו

הגולל, קודם שהתפזרו המוני המלווים לבתיהם, פילח קולו של ר' יעקב אהרן ז"ל את דממת בית הקברות, בהכריזו על שמחת הבר־מצוה המתקיימת בשעה זו במעונו של ידידם, לבל ישכחו חלילה להשתתף בשמחתו.

טוב ומיטיב היה ר' יעקב אהרן בכל מהותו. בריה מופלאה שכל כולה אומרת טוב, המבקשת אך ורק להיטיב עם זולתה. רעיון נפלא בוהק מפיו של ר' נחמן יוסף וילהלם: בתחילת פרשת שמות מבאר רש"י את הטעם למנין י"ב שבטי ישראל: "להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים". ורבים הקשו מה חיבה יתירה נודעה להם לכוכבים, עד שישראל נמשלו להם? ומבאר ה'פני מנחם' מגור זי"ע, כי "כל מטרת ברייתם של הכוכבים היתה כדי להפיס את דעתה של הלבנה לאחר שהתקטנה. בריה כזו, שכל תכליתה היא להיטיב ולהפיס דעת, יש לה חיבה יתירה לפני המקום". כזה היה גם ר' יעקב אהרן. מפיס דעת, מנחם, מרגיע, תומך, נוטע תקוה, שמח ומשמח.

עד היום זכורה לר' נחמן יוסף היטב מתקופת אברכותו, את הזמנתו הנדיבה והלבבית של ר' יעקב אהרן, שהתגורר אז בבני ברק, לעלות ולסעוד על שולחנו מדי בוקר את ארוחת הבוקר. היה זה לאחר שהשגיח בו פעם בעת מרוצתו אל הכולל הסמוך למקום מגוריו, ומני אז מפציר היה בו כי יבוא לסעוד אצלו את לבו מדי יום.

ואכן, אחת ממידותיו התרומיות בהן נצטיין ר' יעקב אהרן היתה דלתו הפתוחה לכל, כאשר לימינו עומדת זוגתו הצ' שתבלח"ט, שעומדת היתה לימינו ומסייעת לו בלב ובנפש חפצה. כאשר הרגיש באחד משכניו שאין דעתו ומעותיו פנויים עבור סעודת ברית־מילה לבנו, לא התמהמה ועל אתר העמיד לרשותו את דירתו, כשהוא דואג לסעודה כיד המלך. כך זה גם עם בעל־יתשובה שזכו לקרבתו, אשר חגגו במעונו את שמחותיהם, וכך זה עם אחרים שערכו בדירתו שמחות משפחתיות, לאחר שהם היו אלה שהופצרו על ידו.

היה פעם שפגש בחור אמריקאי שלמד בקרבת מקום, כאשר תוך כדי שיחה עמו נודע לו כי הוא מסיים מסכתא בדיוק בימים אלו. 'זהיכן תערוך את חגיגת הסיים?' שאלו ר' יעקב אהרן באכפתיות. משנענע בגמגום של מבוכה, הזמינו על אתר לערוך את הסיים בביתו לחבר מרעיו מן הישיבה, כשלשאלת "מה נאכל", מבקש ממנו ר' יעקב אהרן כי יסיר כל דאגה מלבו. סעודה שלמה כדת וכדין העמיד ר' יעקב אהרן לכבודו ולכבוד התורה. וכאן המקום לציין, כי לא נצרך היה ר' יעקב אהרן להתקשר בפלאפון אל זוג' המסורה והצדקנית, לשאול אם מוכנה היא לכך, ואולי בדיוק עתה קשה לה... שכן ידוע ידע עם מי יש לו עסק... וכי תמיד תמיד היא מוכנה ונכונה לכל מעשי החסד הללו, ואם נדבר בלשון הימים הללו: עם כל 'תיק' שהיה מפיל עליה — היתה תמיד מסתדרת, והכל ברצון לסייע בליבה הטוב והרחום.

בערב פסח האחרון נודע לו על מישהו המתגורר בשכונתו שנוולד לו בן למזל טוב, אך מסיבות שונות אין לו משפחה קרובה שיוכל להתארח אצלה עם ילדיו. ר' יעקב אהרן כנס לעבי הקורה, ועד מהרה סודרו לו בביתו סעודות כיד המלך לכל ימי החג.

גם במוצאי שבת האחרון לחייו בו עדיין תפקד ר' יעקב אהרן, ערך בביתו סעודת פרידה לאחד משכניו שנסע לחו"ל, כשהוא מפקיר את ביתו מכל וכל עבור רווחת הזולת. אך לא רק את דלתי ביתו פתח כי אם גם את דלתי לבו. לכל עומדת עדיין מול העיניים התמונה החיה, כיצד ניצב ר' יעקב אהרן על מקומו במעלי יומא דכיפורי, ובחיוך רחב של טוב לב מעניק הוא לכל אחד שקית קטנה לאיחסון עוגת הלעקאך שקיבל מידי כ"ק אומו"ר שליט"א. כך זה גם בבוקרו של יום הפורים, מעמיד היה קוגעל גדול על שולחן בבית המדרש, ומחלק לכל אחד, יחד עם אחיו שיבדלח"ט, פרוסה נדיבה כמשלוח מנות, אך בעיקר לשם מצות מושטה ושמחה, כאשר נודע לו פעם שרבים עקב טרדות היום, אין להם פנאי לאכול דבר בטרם תשקע החמה.

בסעודה שלישית הוא זה הדואג לכל למצות ללחם משנה. רק הוא ברגישותו מבחין במישהו החומק בשקט לתוך אפלולית ההיכל באיחור מה, והוא אץ לדאוג לו למצה ולדבר מה נוסף לתבל בו את הפת.

אין שמחה בירושלים של ידיד או מכר שאינו משתתף בה בפועל. והיה אם נבצר ממנו ובדיוק באותה שבת לא היה בעיר, אין דבר כזה שלא ירים טלפון של התנצלות על היעדרותו מן השמחה, תוך שהוא מתבל את שיחתו בכמה אמרות כנף נוטפות עליצות וספוגות שמחה טהורה.

ואמרות שכאלו יש באמתחתו בשפע רב. הוא מפור מהן סביבותיו בכל הזדמנות ומעלה חיוך על פני שומעיהן. הן מלאות מקוריות וספוגות בחינניות השמורה רק לו. לעולם גם לא יהיה בהן שמץ של גנאי או שחוק חלילה על חשבונו של האחר. זכות וברות, שמחות ומאירות. יש שהמליצו עליו את הגמרא בתענית (כב.) המספרת על אותם שני "בדוחי" — וכדברי רש"י: "שמחים ומשמחים בני אדם" — שזכו להיות בני עולם הבא, בפרשם כי מעלתם היתה בכך ששימחו אחרים



# הברית שכרת ר' יעקב אהרן ז"ל

שורות חרישיות על אחד ממחזיקי עט הסופרים במערכת 'המודיע'

והיה ר' יעקב אהרן ז"ל, כמו כורת ברית עם יסוריו; עם מלאך שנשתלח לעשות שליחותו וליטול את נשמתו. כמו אומר לו: 'מה תפקיד ניתן לך משמים? לייסרני? ליטול נשמת? – עשה שליחותך. עשה רצונו של מקום. אבל, לא מעבר לכך'...

'הרי לא נתבקשת ליטול ממני את שמחתי; לא נתבקשת, להפסיקני ממשנת תלמודי; לא הורו לך להפרידני מידידי ומחברי; לא הורו לך, להשביטני מהחבורה הקדושה; לא נצטווית למנוע ממני לשמח אלוקים ואדם, לדאוג את דאגת הזולת, להשפיע עליו טוב, לוודא שלא חסר לו דבר; וודאי שלא שלחוך לעצור ממני להוסיף ולהתקשר לאילן חיי, לבית המדרש ולישיבה ולהסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים שליט"א.

'הבה, אפוא, נכרות ברית' – כמו אמר ר' יעקב אהרן ליסוריו: 'עשו אתם את שלכם, ואני אעשה את שלי'...

● ● ●

והיה ר' יעקב אהרן ז"ל, חד ומיוחד מבני החבורה דסלונים, עושה את שלו בשלימות. נוטל עמו את יסוריו, והולך עמם לכל מקום שהוא מגיע, מושבים לידו, וכמו נענה ואמר להם: 'עשו את שלכם, בשקט, בצנעה, איש אינו אמור לדעת את אשר בינינו'...

הוא מגיע עמם לתפילותיו, מגיע עמם אל הישיבה ואל שיעוריו הקבועים. נוטל עמו, ומניחם לצידו, יודע שהם אינם מתכוונים ללכת לשום מקום, אך הוא יוצא לדרכו: לזה מלה טובה, לזה מחמאה, לפלוגי הבחור הצעיר – דברי עידוד חיוניים, לאלמוני – חסד, ולפלמוני – טובה מתבקשת.

הוא מניח את יסוריו לידו, ומפנה ראשו ליגיעה במשנת תלמודו. לוקח אותם עמו אל האוצר, כאשר הוא מבקש לסיים את המאמר לה'מודיע'; והוא גם מוודא מזוית עין' שהם נמצאים, כאשר הוא בין ידידים, עם בני גילו ועם אברכים או בחורים צעירים ממנו במספר עשורים, ועושה עמם בחוותא דאורי-יתא, בשמחה ובהארת פנים.

בעשור האחרון לשנות חייו, הם נמצאים עמו בכל מקום. לפעמים הם גוברים עד כדי כך – שהם מוליכים אותו אל בתי רפואה לטיפולים לא קלים. אבל, הברית בינו לבנים קיימת. הם עושים את שלהם בשקט, מבלי שיחושו אחרים; והוא משרה טוב ושמחה על סובביו. הוא מקיים את בחי' האמור בפרשתנו, ונוהג כמלמד שלא שינה'. הסדרים נשמרים, סדר היום למישור, לבד ממה שחייבים ואין ברירה.

הוא מניח להם לעשות שליחותם, אבל מונע מהם

כל מה שמעבר לכך.

הם עמו בתפילתו, הם עמו בעבודתו את בוראו. הם עמו בכל מקום – והוא אינו דוחה מפניהם שום דבר של קביעות שנהג בה קודם שהם הגיעו. והאמת, הם הגיעו זה מכבר. בורא עולם באהבתו ובחמלתו, הועיד לו אותם זה עידן ועידנים. ומאז שראה שהם נועדו לו – הוא כרת עמם את ברית הסתרים שלו – ועמד בה.

● ● ●

הוא אינו מסגיר בחזותו ובחיצוניותו את שעובר



מאז שחרותו, שר ר' יעקב אהרן ז"ל – שירת חיים... וזו נתעלתה בקרבו לאורו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'נתיבות שלום' זי"ע, אשר השגיב לפניו עולם של עבודת המידות, עבודת המחשבה, עולם של תורה ויראת שמים

עליו. ומי שיודעים מקרוב – עומדים משתאים מול גבורת האדירים הזו, שהאיש שאחראי בכלל אינו יודע שהוא עושה דבר מיוחד שיש להשתאות ממנו. סך הכל, הוא היה חייל, ונשאר חייל. מה שהועיד עבורו בורא עולם – בידוע שזה הטוב וזה הנדרש.

כל ימי התעלותו בתורה ובעבודת ה', לא חשב ר' יעקב אהרן ז"ל שמגיע לו משהו. הוא גם לא מייחס

לעצמו ענוה. הוא טבעי. הארת הפנים והנשיאה בעול עם חברו – היו מנת חלקו כל השנים; התייגע ועמל עליהם עד סיגלם כקנין-נצח, וזה בדיוק מה שקרה בשנותיו האחרונות, לעת המבחן הגדול של יסורים ומכאובים, שהוא בכלל לא ידע שהוא עומד בו.

אין ברירה, והוא בבית הרפואה? – נו, זו העת להתעמק בחובת התפילה של החולה להתפלל על עצמו. זו גם היתה הסדרה המקיפה האחרונה שכתב בתוספת ה'תורנית' ב'המודיע' – 'תפילת החולה', אותה העשיר מאוצרותיו. רק יצא משם, בין אם מטיפול רגיל ובין אם מניתוח מורכב – והוא שב ל'עניניו'. נכון יותר: הוא שב אל זולתו, אל אלו הזקוקים לו ולמלותיו הטובות.

מאז שחרותו, שר ר' יעקב אהרן ז"ל – שירת חיים. הרבה מתויה וניגונים, שמע אצל אביו הדגול, מראשוני 'המודיע', הסופר המוערך רבי בצלאל לנדוי ז"ל; וזו נשתגבה אצלו מעת חזה, בעודו עול ימים, בעבודת תפילתו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'ברכת אברהם' זי"ע; ונתעלתה בקרבו לאורו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'נתיבות שלום' זי"ע, אשר השגיב לפניו עולם של עבודת המידות, עבודת המחשבה, עולם של תורה ויראת שמים.

ואת השירה הזו, שר ר' יעקב אהרן ז"ל כל השנים, בין אם היו אלו שנים רגילות ובין אם היו אלו שנים רצופות ביסורים קשים. הוא שר את שירתו מתוך מחשבה שאיש אינו רואה ואינו מבחין; ולא יכול היה לשער, את אשד הרגשות ההומים שהתפרץ והלבבות הכואבים שנחשפו בכאבם – עת שמעו בני החבורה על פטירתו במיטב שנותיו.

● ● ●

עמד ר' יעקב אהרן ז"ל – ושר את שירת חיי בשמחה, בהארת פנים, בהשתפכות הנפש. קיים את חלקו ב'הסכם' עד תום, והותיר אחריו את כל יודעיו ומכריו משתאים ונפלאים. ושירתו מחייבת. שירת-חיי כמו תובעת ואומרת: 'כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני לפניך'. שירת חיי, אומרת ומתרוונת: 'לעשות רצונך, אלוך, חפצתי'.

וודאי הוא, שעם אותה אמונת חוסן בבורא יתברך ובטחונו בו, עם אותה הארת פנים, עם אותה פשטות, עם אותה שמירה עילאה ששמר את עצמו, עם אותה יגיעה שגעת בתורה ובעבודת ה', עם אותה עבודת חסידות ועם אותה אמונת צדיקים ללא שיור שהיתה יסוד לחייו – הינו עומד ומליץ יושר על משפחתו המעטירה, על יודעיו ומכריו ועל כל בית ישראל.

ש"י

ביתו על מנת 'לחזקו'. למרבה ההפתעה, בבית פנימה, המתינו להם שולחנות ערוכים כיד המלך. סעודה דשנה ערך הוא לבאים, כשלאווירה העליזה תורמת התזמורת שהזמין, אשר הרקידה את המסובים עד לב השמים. ככה לדידו של ר' יעקב אהרן ז"ל מתחזקים, לילה לפני ניתוח גורלי.

"קיין מאל איז נישט שפעעט!" – "לעולם לא מאוחר", היה אחד ממשפטי המפתח שלו שהיו שגורים תדיר על לשונו. עם משפט מנצח זה, מרומם היה תחילה את עצמו, אך חודר היה גם ללבבות נשברים ונוסך בהם תקוה, שכן עדיין לא מאוחר. כך גם חשו בליבם משתתפי אותה סעודה.

אם אמרו צדיקים "כי בשמחה תצאו", שעל ידי שמחה אפשר לצאת מכל הצרות, הרי ששמחתו הפנימית והחיצונית של ר' יעקב אהרן אכן הועילה, ולגודל הנס, הצליח הניתוח מעל ומעבר למשוער לתדהמת הרופאים ולשמחתם של כל ידידיו ומכריו.

רק במקרה אחד הוא מתייחס ברצינות למכאוביו וליסוריו. היה זה כאשר אברך ממכריו שכב על מיטת

המשך בעמוד 47 ◀

כרגע. מי שבכל זאת דוחק בו, נענה על ידו כי הוא עובר "טיפול שיניים" וכיוצא בזה. הכל אצלו כלאחר יד, מבלי שיתן לצער או לכאבים שישברו את רוחו. גם כבואו אל הקודש, בעת שמוכרח הוא להתייעץ עם רבו כ"ק אדמו"ר מסלונים שליט"א אודות מצבו, מנסה הוא שלא להעכיר חלילה את האווירה בחדרו של הרבי עקב נסיבותיו הרפואיות, ומתייחס הוא לצילומים שבידו שאינם מבשרים טוב, כאל "תמונות לא כל כך מוצלחות"...

כאשר אין לו ברירה ונאלצים לשאת אותו לבית-המדרש בכסא גלגלים עקב חולשתו הגופנית, מה שמעסיק אותו הוא כיצד לרומם את רוחם של אלו הרואים את מצבו הבישי. "לזוז, לא להסתכל", צועק הוא בעליצות לכל עבר. "מצב חירום. נא לפנות את הדרך", מכריז הוא אל תוך כפות ידיו כמי שמדבר ברמקול, כשהוא מצליח במשימתו מעל ומעבר. אין אחד שאינו מעלה חיוך אל מול המחזה.

לפני כשנה וחצי, בעומדו פעם לפני ניתוח קשה ומסובך, שלח לתלות מודעה בבית-המדרש בשם 'המארגנים', הקוראת כביכול לציבור לבוא לחזקו. הבקשה המיוחדת עשתה לה כנפיים, והקהל נהר אל

אך ורק בדברים המותרים, מבלי שיתגנב אליהם נגיעה כלשהי של 'מתכבד בקלון חברי' או דברי גסות וליצנות המאפיינים שיג ושיח דומה.

## "אינני יודע כיצד סובלים"

לא הכל ידעו, כי מאחורי כל השמחה והעליצות, מסתתר גוף מלא מכאוב וסחוף ייסורים. בתשע השנים האחרונות קיננה מחלה קשה בגופו, שהסבה לו יסורי שאול קשים מנשוא. אולם לא איש כר' יעקב אהרן ירשה לרוחו להיכנע לכאב. להיפך, הוא עולה ומתעלה מעל עצמו ועוטה על עצמו את המסכה הישנה והטובה שלו – שמחה ובדיחות הדעת.

בימים כתיקונם, הוי אומר כאשר הוא מצוי בביתו או בבית-המדרש, איננו נזקק כלל לעסוק או לדבר בנושא מחלתו. דברים אחרים החשובים לו יותר מכאביו האישיים, מעסיקים וטורדים את דעתו, מה לו אפוא כי יתעסק בזוטות. אך גם בימים בהם הוא נאלץ לשהות בבית-החולים לצורך טיפולים וכד', הוא לא מאבד את שנינותו לרגע. מתוך מיטת חוליו, הוא צוהל בטלפון על 'המלון אי שם בהרי יהודה' בו הוא שוהה



# הלב של ר' יעקב אהרן

◀ המשך מעמוד 45

חוליו בבית חולים בחו"ל, בעודו שרוי במרה שחורה בשל מצבו הסופני. אותו אברך לא אבה לדבר עם איש, ומיום ליום שקע בתוך עצמו בייאוש מר וקודר. ר' יעקב אהרן שלח לספר לו כי גם הוא נמצא במצב דומה, ואולי כדאי שיתחזקו יחדיו איש עם רעהו. הדברים אכן פעלו את פעולתם, ור' יעקב אהרן היה האדם היחיד ששוחח עם האברך באותה תקופה, תוך שהוא מרעיף עליו דברי חיזוק לרוב, בספרו לו כי הוא אישית כבר נחלץ ממצב שכזה, וכי אל לו לשעות לדבריהם המפחידים של הרופאים.

באחת מתקופותיו הקשות של ר' יעקב אהרן, כאשר לא יכול היה ללכת על רגליו עקב מצבו, הגיע לביתו 'משפיע' חשוב ששמע על דבר מחלתו, על מנת לעודדו ולהרעיף באוזניו דברי אמונה וחיזוק. אלא שבהיכנסו אל הבית וביקש לדבר עם החולה, אמר לו ר' יעקב אהרן כי ככל הנראה חלה כאן טעות, משום שאין כאן בבית מישחו שצריך חיזוק. התבלבל הלה לרגע והצביע על הכסא גלגלים שהוא מוטל בו, אך שוב הסביר לו ר"א כי זה שטויות, וחזר באוזניו כי כנראה שלא נכנס אל הבית הנכון. לאחר מכן הצטדק ר' יעקב אהרן באוזני בנו, כי אולי נכון יופה היה מצידו להתייחס לטרחתו של הבא לבקרו, "אבל מה אעשה שבאמת אינני יודע להעמיד פני עצוב ונדכא?!"

## מי ימלא מקומו?

כשם שבחיייו היה מלא שמחה, כך גם הסתלקותו מן העולם היתה מתוך שמחה, לאחר שחגג בשעטומ"צ את אירוסי בנו החתן, הבח' המופ' כמר בצלאל שיכלח"ט, הקרוי על שם אביו ז"ל. בשבת קודש עוד התאמץ והגיע בשארית כוחותיו לבית המדרש, כשהוא אף עולה לתורה ומשמש כשליח ציבור לתפילת מוסף לרגל היארציט של אביו, הרה"ח רבי בצלאל ז"ל, אך לא ידע כי בדיוק ביום היארציט העשרים יצטרף גם הוא אל אביו ויתיר אחריו עולם שלם דואב ודווי על פטירתו. בבוקר יום שלישי ט"ז אייר, בספירת "תפארת שבהוד" הרומזת לשמו "יעקב" — שהוא מידת "תפארת" ו"אהרן" שמידתו "הוד", עלתה ונתעלתה נשמתו הטהורה לשמי רום, בהותירה אחריה חלל עצום שאיש לא יכול למלאותו — וכפי שהתבטא אחריו כ"ק אדמו"ר מסלונים שליט"א, בו היה דבוק בכל לבו ונפשו. בהלווייתו רבת היגון השתתפו רבים מבני קרית דשופריא שהכירוהו ואף רבים מחוצה לה שטרחו ובאו לחלוק לו את כבודו האחרון. בקרב עדת חסידי סלונים, קשה עד מאוד לעצור את הכאב העצום באובדנה של נפש נקי וצדיק שהכילה כל כך הרבה בחייה, והדבר בא לידי ביטוי בהלם המוחלט ששיתק את הכל ובטורים רוויי הכאב שנכתבו אחר מיטתו.

במהלך השבעה יצאו ונכנסו בביתו המון רב של מנחמים, איש איש וסיפוריו, איש איש והיכרותו הבלעדית עם ר' יעקב אהרן ז"ל, המסוגלים למלא כרכים שלמים של צדקה וחסד. ואף אנו לא נגענו דבר וחצי דבר בגאונותו הרבה ובהיקף ידיעותיו העצום. לא דיברנו מהיחס הקרוב שהיה לו אצל ה'נתיבות שלום' זי"ע, שהמנוח ז"ל היה מקושר אליו באופן מיוחד ואף סייע רבות בעריכת ספריו ובתפקידים נוספים. אף על פי כן, קיימנו את מאמר חז"ל "צאו וראו מה הבריות אומרות עליו", והבאנו את שיחת הבריות אחר מיטתו, על לבו הגדול והרחום בו הצטיין.

וכה דיבר עליו בקדשו בשעת ה'ניחום אבלים' כ"ק אדמו"ר מסלונים שליט"א: "כל אדם שהולך לעולמו נעקר חלק מן העולם, אך יש אפשרות למלא את מקומו. אפילו אצל אנשים גדולים שנראה לעין כי אין מי שימלא את מקומם, אף על פי כן מקומם מתמלא לבסוף. כאן זה לא נראה כך. קשה להיות ממלא מקום שלו. כדי לעשות זאת צריך להיות בר הכי. צריך לב מיוחד. ומי יכול לעשות את מה שהוא עשה... הוא ידע והבחין היכן שנמצא יהודי שבור בסביבתו, הוא הכיר בו, ומצא לכל אחד את המלה הנכונה שתשמחו..."

עוד הוסיף ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכבדו לאחר מותו. בדרך כלל קשה לדעת כיצד מכבדים. אצלו ניתן לדעת בבירור כיצד. כאשר הולכים בדרכיו, לראות מעלת חברינו ולא חסרונם, לומר לכל אחד מלה טובה ולעשות טוב לאנשים, בזה מקיימים מכבדו לאחר מותו..."

## אושפיזא דיעקב אהרן

בחג השבועות האחרון — מספרים ידידיו משתתפי המפגש המיוחד — נפל דבר בעדת חסידי סלונים. מפעל ה"הכנסת אורחים" אשר במשך שנים רבות דאג לאש"ל עבור האורחים שבאו לחסות בצל הקודש, נקרא מעתה "אושפיזא דיעקב אהרן", לשמו ולזכרו של הרה"ח ר' יעקב אהרן לנדוי ז"ל, בעל הלב הגדול. "מששאלנו את העסקנים, בכמה כסף הם מכרו את שמה של ה"הכנסת אורחים", ומי הוא התורם שהירים תרומה כה גדולה להנצחתו, נענינו להפתעתנו כי לא היה זה תמורת כסף, כי אם דבר המתבקש מאליו", סיפרו.

נוסח ההודעה הייחודית המבשרת על שמה החדש של ה"הכנסת אורחים", מלמד יותר מכל, מי היה ר' יעקב אהרן ז"ל ומהי מורשתו שהותיר לדורות בקרב נוצרי וזכור — אלפי ידידיו ומכרי: "בחי' ובסילודין נעלה את זכרו הנערץ של ידידנו הרגז' וידיד נפש כל חי, אשר נתן עיניו ולבו לבני חבורתנו והיו על לב אהרן, משמח אלוקים ואנשים, הקטנים עם הגדולים נערים עם ישישים, מלבין שיניים ומשקקה חלב ונותן אמרי שפר, ריבוי מעשיו מי יתאר ויכתוב בספר, חיכו ממתקים וכו'... מחמדים, שומרו וזוכרו המה מעידים, אבלו ומכאוכו כלבו — ובפניו צהלתו ושמחתו, מי יתן לנו תמורתו, האר" שבהבורה הרב החסיד רבי יעקב אהרן לנדוי זכרנו לברכה..."

"ושמא קגרים להזכיר אהבת קדומים, להחיות רגשות נרדמים, להיות מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות, וממנו נראה וכן נעשה. ויהיו מעשי הצדקה והחסד לעילוי נשמתו, ולעורר זכותו להמליץ טוב... כאשר היתה באמנה אתו כל הימים".

העליון של ארה"ב. וכעבור חודשיים אישרה מליאת הסנאט את המינוי. כל המתנגדים למינויו של נקוויסט היו דמוקרטים, שטענו כי הוא נוקט עמדה קיצונית בקשר לזכויות האזרח ובעיות אחרות. בהצבעה הצטרפו 3 דמוקרטים ל-10 רפובליקאים כדי לאשר את מינויו של האיש, שהנשיא רייגן רצה לראותו בתפקיד.

## 3. על אותה פלנטה

השואה היתה חלק ממלחמת העולם השניה, לא פרק נפרד בתולדות האנושות

אנטוני ביוור הוא היסטוריון בריטי המתמחה בתולדות מלחמת העולם השניה, וכבר פירסם כמה ספרים ולא קל לכתוב היסטוריה צבאית. חוויות קרב, כמו שיפוצים וכאב שיניים, מעניינות רק את מי שעבר אותן בעצמו ותיאור תנועתו של כוח א' החובר מצפון לכוח ב' שבדרום, מועיל בדרך כלל בעיקר לסובלים מנדודי שינה. מלחמת העולם השניה עדיין תופסת את המקום הראשון בין הנושאים ההיסטוריים הפופולריים ביותר בכל הזמנים, ומעמדה עומד באתגר הגדול, כאשר העולם ציין מאה שנה לפרץ מלחמת העולם הראשונה. זו נחשבת פריצת הדרך אל המאה העשרים, גם אל מלחמת העולם השניה. בעוד המלחמה הראשונה התרחקה כבר אל ההיסטוריה, השניה עוד נוכחת כחלק מהביוגרפיה של דור שלם. אושוויץ והירשימה הקנו לה את ממדיה האפוקליפטיים; הפופולריות שלה נובעת גם משורה של מיתוסים, שהקנו לה דימוי של נצחון הטוב על הרשע המוחלט. לרשע כוח משיכה משל עצמו.

בביקורו בירושלים, עת בא לכנס בינלאומי שנערך ביד ושם, הביא אתו ביוור תזה, שמעוררת עד היום אי נחת בין רבים מחוקרי השואה. השמדת היהודים מצטיירת כחלק מסיפורה של המלחמה, לא כפרק נפרד בתולדות האנושות, אף לא כפרק נפרד בתולדות העם היהודי. יש דור שלם הסבור, כי השואה כמו התחוללה על "פלנטה אחרת" ושיקפה בעיקר את אופיו הסדיסטי של העם הגרמני. נטיה זו הפקיעה את השואה מההיסטוריה, הדגישה את ייחודה וניצלה אותה לצרכים אקטואליים, לרבות המאבקים על הקמת המדינה. המונח "שואה" זוהה בעיקר עם מחנות ההשמדה, שהופעלו החל בדצמבר 1941. האמת היא, שרצח היהודים החל עם כיבוש פולין, בספטמבר 1939, ונמשך ברוסיה, החל ביוני 1941. יש המתארים את השמדת היהודים כהכבדה על המאמץ המלחמתי של גרמניה ורואים בכך ראייה לעוצמת הטירוף האנטישמי של אדולף היטלר ימ"ש. ביוור מתאר את השמדת היהודים כחלק מהמאמץ שעשו הגרמנים להשיג את יעדי המלחמה שלהם: הם רצחו מיליוני אזרחים לא יהודים ויומו גם סדרה של מהלכים צבאיים המנוגדים לכאורה להיגיון האסטרטגי.

בהרצאה שהשמיע ביד ושם העלה ביוור את התזה, שהחל בדצמבר 1941 איבדו הגרמנים את הסיכוי לנצח במלחמה. צבאם נכלם במבואות מוסקבה, ארצות הברית הצטרפה למלחמה. התבוסה הגרמנית היתה ודאית, אך אף אחד מהצדדים הלוחמים לא ראה זאת אז. 1942 היתה אחת השנים הקשות ביותר במלחמה, בין היתר בשל הקמת מחנות ההשמדה.

מנקודת מבטו של היסטוריון, 1942 מצטיירת כשנת המפנה בדרך לתבוסת הגרמנים, בין היתר בקרב אל-עלמיין במצרים, שם כלמו אותם כוחותיו של הפילדמרשל, ברנרד מונטגומרי. ולא היה זה אנטוני ביוור, אלמלא ייחד בהרצאתו ביד ושם כמה דקות לתיאור צבעוני של הפאניקה שאחזה בזרים בקהיר, לרבות היהודים, לנוכח הסכנה שהגרמנים יצליחו להגיע אל העיר. בהקשר זה ציטט ביוור את חבר הפרלמנט הבריטי הרולד ניקולסון. ב־9 בדצמבר 1942 כתב ניקולסון על השמדת היהודים: "יש לי רושם שעמיתי (בפרלמנט) אינם נותנים את דעתם לשאלה מה אפשר לעשות לטובת האנשים האלה, כי אם בעיקר מה אפשר לעשות איתם אחרי המלחמה". זה היה אותו ניקולסון שרשם ביומנו את המשפט הקלאסי, "אני מתעב אנטישמיות, אבל לא אוהב יהודים".



י"ד ושם'